

POMOCNÍCI V KUCHYNI

Neodmysliteľnou súčasťou spracovania ingrediencií do stravy je ich mletie, drvenie, šľahanie, na ktoré slúžili mechanické pomôcky ako mažiare, strúhadlá, miagače, drviče, neskôr mlynčeky a viacero foriem ručných šľahačov. Už v roku 1857 v Amerike patentovali prístroj označený ako miešač vajec. Koncom 19. storočia si v jednej pekárni pri miešaní cesta pomohli už elektrickým miešačom. Systém dnešného elektrického mixéra bol pôvodne určený na výrobu mliečnych koktailov a na objednávku ho v roku 1922 zostrojil Američan poľského pôvodu Stephen Poplawski. Nápojový kontajner umiestnil na stojan obsahujúci motor, ktorý poháňal otočnú čepeľ, položenú do spodnej časti nádoby. Aj iní vynálezcovia už od roku 1910 pracovali na vývoji prístroja na mixovanie. Prijali a prepracovali Poplawského systém a v roku 1933 Fred Osius získal patent na mixér. Po ďalších zmenách sa už v roku 1937 dostal do predajní. Prvý kuchynský robot, pochádzajúci z Československa, vyrobili v roku 1948 v Zbrojovke Brno. Z jeho oficiálneho názvu *Universální kuchyňský strojek ROBOT*, vzniklo pravdepodobne zaužívané označenie kuchynských robotov. Prezývaný bol i domáci blázon alebo miláčik žien. Okrem motora mal šesťnásť druhov príslušenstva, napríklad škrabač zemiakov, vákuovač, či leštič s rôznymi nastaveniami, kvôli hmotnosti predávaných v drevenej debničke. Do dnešných čias mixér získal mnoho ďalších funkcií a variácií. Oblúbený je tiež vo forme ručného šľahača. Ako domáci robot sa stal neoceniteľným pomocníkom v kuchyni.

Rýchle zohrievanie a tepelnú úpravu jedál dnes vo väčšine domácností zabezpečuje mikrovlnná rúra. Pôsobenie mikrovln na potraviny sa objavilo v roku 1944 náhodne, pri vývoji radarových systémov. Zohrievané látky musia obsahovať molekuly vody, ktoré mikrovlnné žiarenie rozkmitá na základe usporiadania jej kladných a záporných nábojov na opačných koncoch. Zjednodušene, keď molekulu zasiahne elektromagnetická vlna, pohne ňou a následne opačná polovina žiarenia ju pootočí na druhú stranu. Pri rýchlo sa meniacom striedavom elektrickom poli molekuly vody do seba narážajú, pri prekonávaní medzimolekulárnych príťažlivých síl dochádza k ich vzájomnému treniu, prekonávajú odpor spojený so stratou energie, ktorá sa mení na teplo. Veľkosť tepla závisí od veľkosti elektrického náboja, druhu a množstva ohrievanej látky a od tvaru jej molekúl. Teplo vzniká v celom objeme žiarením zasiahnutej zohrievanej látky takmer súčasne. Mikrovlny patria medzi neionizujúce žiarenie, teda elektróny rozkmitajú, ale nevytrhnú, a tak nespôsobia v látkach chemickú zmenu.

Mikrovlnné žiarenie je žiarením elektromagnetickým, odráža sa od kovov, čo sa prejavuje iskrením a výbojmi. Magnetron, ktorý mení elektrickú energiu na mikrovlnnú, sa pri vývoji ohrevného telesa uzavrel do kovovej skrinky, aby mikrovlnné vlnenie nepôsobilo na okolie, len predná stena ostala z predierkovaného plechu a v roku 1946 vznikla prvá mikrovlnná rúra. Prototyp mikrovlnky, umiestnený v reštaurácii, meral 1,6 m, vážil 350 kg a vyžadoval výkonné chladenie vodou z vodovodu. V roku 1953 sa vyvinuli mikrovlnné elektrónky pôsobiace v iných frekvenčných pásmach. Na prenos priamočiaro sa šíriacich mikrovln medzi vysielačom a prijímačom, sa použili vlnovody.

Po roku 1970 sa mikrovlnné rúry vo veľkom rozvíjajú. Do domácností v Spojených štátoch amerických prenikajú okolo roku 1975 a v Európe po roku 1980, a až po roku 1990 v Československu. Veľký vplyv na ich presadenie malo zmenšenie rúry a zmena v ochladzovaní magnetronu na vzduchové. Postupne sa mikrovlnné rúry zaradili k bežnej výbave domácností, kde patria k najpoužívanejším spotrebičom. Rozvojom sa obohatili o gril, teplovzdušnú rúru či dokonca varenie v pare a podobne.

V Československu bol v domácnostiach obľúbený domáci vynález remoska, inšpirovaný švédskym varným hrncom. Vznikla v roku 1957 a v roku 1964 získala registrovanú ochrannú známku. Vyrábala sa v Kostelci nad Černými lesy. Jej názov vznikol zo skratky podniku miestneho elektro hospodárstva Remos (revízie, elektro, montáže, opravy, servis).

Týmto naša séria článkov o pomocníkoch v domácnosti aj súťaž končí. Na výstave v Hornonitrianskom múzeu v Prievidzi sa ešte do 9. septembra 2022 môžete dozvedieť viac aj o ďalších zaujímavých témach.

Otázka:

Aký mixér môžete vidieť výstave Pomocníci v domácnosti?

Spracovala: Mgr. Jaroslava Kupčoková
Grafika: Mgr. Eva Schniererová
2022 © Hornonitrianske múzeum v Prievidzi